

«ДЗЕЎКІ ЁЎ ЛУГ ПАЙШЛІ, СТО РУБЛЁЎ ЗНАЙШЛІ»

Навошта праводзіць русалку за вёску?

У панядзелак пасля Сёмухі ў нашых продкаў традыцыйна пачынаўся Русальны тыдзень. На Міншчыне, таксама як і ў астатніх рэгіёнах Беларусі, за выключэннем Гродзенскага Панямоння, гэты тыдзень вельмі шанавалі, не пачыналі ніякай работы, не пралі, не ткалі, не вілі вярвак, не гарадзілі платоў, каб у гаспадарцы не здарылася якога-небудзь няшчасця. Таму невыпадкова і мы разам з праектам «Наперад у мінулае» на працягу чэрвеня будзем расказваць пра Русалле. Дарчы, сама назва гэтага свята выводзіцца ад лацінскай назвы антычнага свята руж. Мы ж кіруемся на Любаншчыну і Хойніччыну.

РУСАЛЛЕ?

Для нашых продкаў Русальны тыдзень па значнасці стаў у адным шэрагу з Калядамі, Масленіцай і Велікодным тыднем і даволі рэзка абмяжоўваў прастору чалавечай дзейнасці, фактычна звужаючы яе да межаў сядзібы і вёскі. Усё астатняе наваколле на гэты час становілася надзвычай небяспечным і непажаданым для любой дзейнасці.

Гэты тыдзень быў своеасаблівым завяршальным акордам вясны, пары росквіту і буяння жыццёвых сіл прыроды. У некаторых мясцовасцях асобнымі элементамі, а нават і цалкам ён (як правіла, восьмы тыдзень пасля Вялікадня) уключаліся ў купальскае свята (у некаторых мясцовасцях наогул святкаваўся перад Купалем). Абрад провадаў ру-

салкі звязаны са з'яўленнем на зямлі ў гэты час русалак «з таго свету» і вяртаннем назад «у могілкі».

Сама ж русалка выступае як захавальніца ўрадлівасці, адна з апякунак пладаноснай зямлі і распрадчыкаў воднай стыхіі. Са старажытнасці нашы продкі верылі, што дрэвы і расліны мелі душу, як і любы чалавек. Яны спрабавалі з дапамогай гамеапатычнай, або імітатыўнай, магіі (заснаваная на законе падобнаства, згодна з якім падобнае выклікае падобнае або вынік падобны на яго прычыну) паскорыць рост дрэў і раслін. З гэтай мэтай ладзіліся абрадавыя ігрышчы, якія з'яўляліся магічнымі заклінаннямі, накіраванымі на тое, каб прымусіць лясы пакрыцца зеляню, травы — прарасці, пасевы — падняцца, кветкі — распусціцца.

На Любаншчыне на заканчэнні Русальнага тыдня здзяйснялі своеасаблівы абрад: дзяўчаты плялі вянікі, палілі вогнішча, вадзілі карагоды вакол яго, спявалі песні і кідалі вянікі ў агонь. Адною з мэт выканання абраду было выкліканне дажджу для забеспячэння палеткаў вільгацю.

РУСАЛКІ — ХТО ЯНЫ?

Сама русалка ў розных мясцінах увасаблялася парознаму: пераапанутая дзяўчына, лялька (чучала), нябачная міфічная істота, якая хаваецца ў жыце і да якой ідзе дзявоцае шэсце. Чучала русалкі на Хойніччыне рабілі з куля саломы — уніз калоссем, а ўверх камлём, перавязвалі чырвоным поясам, выразалі шыю, галаву, на якую надзівалі чапеч, спадніцу, з дзвюх жменьяў саломы рабілі рукі, якія абкручвалі хусткамі. На шыю завязвалі чырвоную хустку; спераду падвязвалі чырвоны фартух, малявалі фарбамі твар і надзівалі вянок. Пакуль не сцягне, русалачку-чучала хавалі ў каморы, а потым бралі пад рукі і вялі на ўзгорак. Тройчы спявалі песню, а тады вялі яе ў жыта. Лічылася, што ў жыце русалка прападае, бо ўся адзежа на ёй паганая.

Часам у абрадзе выкарыстоўваецца вянок. Ён становіцца заменнікам русалкі. Сімвалічным месцам дзейства з'яўляецца пагорак. Русалку, перш чым весці ў жыта, вялі на пагорак, дзе разам з ёю вадзілі карагод. Другое свяшчэннае месца, куды праводзілі русалка, — могілкі. Такі звычай быў распаўсюджаны ў Брагінскім і Нараўлянскім раёнах Гомельскай вобласці. Дзяўчаты з вянкамі ў адных сарочках увечары ішлі да могілак, спяваючы русальныя песні. Да могілак трэба было прыйсці тройчы.

КІРУЕМСЯ НА ХОЙНІЧЧЫНУ

На Хойніччыне мясцовыя жыхары лічаць, што абрад нездарма стаў традыцыйным для іх супольнасці. Па народным павер'і, русалкамі становяцца дзяўчаты, якія памерлі цнатлівымі на русалачным тыдні. Яны звычайна жывуць у вадзе — у вірах, твані, але, калі зацвітае жыта, яны па расе перабягаюць туды. І там

Фота Сяргея ВІСЬКАРКІ.

Дарчы, пра русалак пісаў у сваіх нарысах бацька Максіма Багдановіча Адам Ягоравіч: «В воде же живут русалки. Они, впрочем, могут считаться «земноводными», потому что обитают в воде только с осени до «русальной недели» (первая после Троицы). Тогда они выходят из воды и поселяются на ветвях деревьев, особенно на берёзах. Русалки качаются на их гибких ветвях, подзывая прохожих: «Человек! Человек! Ходи калыхаться!» А если кто сдуру подойдёт к ним близко, то они защекочут его до смерти. Представляются они воображению белоруса красивыми женщинами с распущенными длинными волосами. Пока русалки не выйдут из воды, т. е. до русальной недели, считается опасным купаться, потому что или болезнь какая-нибудь приключится, или русалки себе затащат в глубь реки и утопят. Существует поверье, что дети, умершие до крещения, превращаются в русалок».

У вядомага даследчыка даўніны Еўдакіма Раманава чытаеш: «На русалку выбіраюць дзеўку маторную. Косы ей распускаюць, адзежу знімаюць, на плечы андарак ускінуць. І плятуць вянок із васількоў, хмелю, зорачак. Вянок бальшы. Колькі дзеваче е, толькі і вянок плятуць. Надзенуць ей, русалцы, етый вянок і вядуць у жыто. І плячэ, і барабаняць у дошкі, у заслонкі, і агні паляць. Ну, прывядуць яе к жыту і піхнуць у жыта; вянок знімаюць, андарак разрываюць і бягуць уцікаць. А яна (голая) за імі, да ў ладкі плешча».

Потым, калі ўпрыгожана русалка і сплечены вянікі, усе ўдзельнікі абраду выбудоўваюць шэсце, дзе наперадзе ідзе русалка з аховай — мужчынам сталага ўзросту і маладым хлопцам. Яны трымаюць у руках крапіву, каб адганяць непаслухмяных дзяцей, якія стараюцца раней сарваць зеляніну з русалкі.

Як толькі спявачкі завядуць русальную песню «Правяду, правяду русалачку да бору», вялікае шэсце накіроўваецца праз вёску да жытнёвага поля. Ісці да поля, таму ў канцы вёскі, далёка, таму неаднаразова выконваюцца ўсе хойніцкія русальныя песні:

*Правяду русалку да бору,
а сама вярнуся дадому.
Правяду русалку да мяжы,
а сама вярнуся да дзяжы.
Правяду русалку ў шчыры бор,
а сама вярнуся ў таткаў двор...*

Удзельнікі абраду спяваюць песні і нясуць вялікі вянок, пасля іх ідуць усе астатнія. Шэсце рухаецца праз усю вёску да жытняга поля. Калі ўдзельнікі шэсця падыходзяць да жытнёвага поля, адна група (старэйшыя жанчыны) пачынае вадзіць карагоды з русальнымі песнямі вакол распаленага вогнішча, а моладзь і дзеці гоняць русалку ў жыта, зрываюць з яе зялёныя і нясуць да вогнішча, каб асвятліць яго. Калі русалку разарвалі, асвятлілі агнём малыя вянікі і галоўны вялікі вянок, пасля чаго яго разрывалі. Пасля заканчэння свята гэтае зялёнае неслі на агароды, каб накрыць капусту.

Як бачым, русалку мы прагналі, зямля і прырода ўвайшлі ў сілу, таму чакаем Купалля, каб разам купалаваць, вадзіць карагоды вакол вогнішча і, натуральна, парамі скакаць цераз яго, каб ачысціцца ад злых духаў.

Марына ВЕСЯЛУХА.
vesialuha@zviazda.by

«СМАЧНАЕ ЛЕТА СА «ЗВЯЗДОЙ»

Калі вы падпісаліся на газету «Звязда» на III квартал або на II паўгоддзе 2017 года — запаўняйце картку ўдзельніка, выразаіце і дасылайце да 8 ліпеня 2017 года ў рэдакцыю на адрас: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10А.

Сярод падпісчыкаў 12 ліпеня 2017 года будуць разыграны 7 мангалаў Forester і суперпрыз — набор садовай мэблы Tarifa lounge. Вынікі будуць апублікаваны ў газеце «Звязда» да 22 ліпеня 2017 г.

Прызвы можна будзе атрымаць у рэдакцыі па 30 верасня 2017 г. пры падачы квітанцыі аб падпісцы на «Звязду» на III квартал або II паўгоддзе 2017 г. і пашпарта. Пасля 30 верасня выдача прызюў спыняецца і прэтэнзіі падпісчыкаў не прымаюцца. Умовы рэкламнай гульні «Смачнае лета са «Звяздой» чытайце ў нумары 95 газеты «Звязда» ад 23.05.2017 г.

Тэлефон для давадак: (017) 284 44 04.
Тэрмін правядзення гульні — з 26.05.2017 па 30.09.2017.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі №3002 ад 16.05.2017 г., выдадзена Міністэрствам антываганальнага рэгулявання і гандлю Рэспублікі Беларусь.

Картка ўдзельніка — падпісчыка «Звязды» на III квартал або II паўгоддзе 2017 года

Прозвішча, імя, імя па бацьку _____

Падпіска аформлена і аплачана ў _____ (адрэсаванне сувязі)
на III квартал або II паўгоддзе 2017 года

Жатні адрас і тэлефон _____ (абавязкова) _____ (індэкс)

Удачы ў розыгрышы!